

ČÁSTEČNÉ ODKRÝVÁNÍ PALCOVÉHO OTVORU

6·7

Levý palec je při hře na zobcovou flétnu v jistém smyslu nejvytíženější prst. Ostatní prsty se při odkrývání a zakrývání otvorů (až na výjimečné případy) pohybují pouze nahoru a dolů, levý palec však musí v určitých situacích vykonávat složitější pohyby.

Zvládnutí techniky částečného odkrývání palcového otvoru je velmi důležité, případné nedostatky se ihned projeví vznikem nežádoucího napětí levé ruky a obtížným či nekontrolovaným ozevem tónů ve dvoučárkované oktávě (zvláště od g^2 výš).

ŽS cvičení 1

Postup uvedený v ŽS přináší první seznámení s novým tónem, zatím bez vysvětlení palcové techniky. Tón e^2 se skutečně ozve, i když je pootevření palcového otvoru nevyhovující. U vyšších tónů však nezvládnutí palcové techniky vede k těžko překonatelným problémům.

Obrázky v ŽS ukazují osvědčený způsob částečného odkrývání otvoru č. 0 – **ohýbání posledního článku** levého palce. U některých hráčů a učitelů se můžeme setkat i s jinými pohyby, obvykle odvozenými z mechanismu ovládání oktavové klapky moderních dechových nástrojů. Takové pohyby jsou nevhodné, neboť neumožňují dostatečnou kontrolu pootevření palcového otvoru a obvykle s sebou přinášejí napětí v levé ruce.

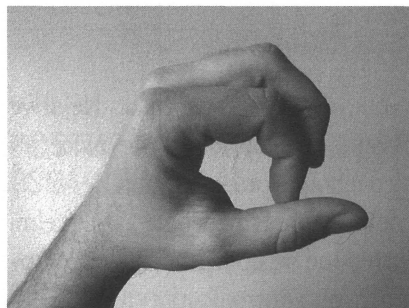
POSTUP 1: CVIČENÍ LEVÉHO PALCE BEZ FLÉTNY

Pohybujeme posledním článkem levého palce tak, aby se ostatní prsty nehýbaly.

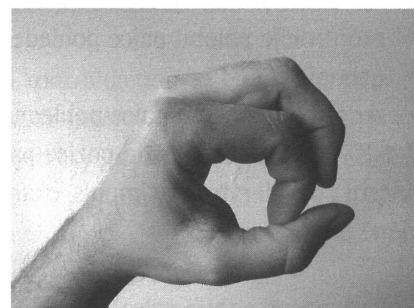
Možné potíže:

- žák vůbec nedokáže pohnout posledním článkem;
 - pomůžeme si levým ukazováčkem (obr. 1, 2) nebo pravou rukou (obr. 3) tak, aby se hýbal pouze poslední článek.
- pohybuje se nejen poslední, ale i první článek palce;
 - dosáhnout úplné nezávislosti posledního článku je poměrně obtížné. Není-li pohyb prvního článku příliš výrazný, nejde o žádný velký problém.

- při cvičení vzniká napětí v ostatních prstech, zápěstí nebo předloktí;
 - vyzkoušíme výše uvedené návody s důrazem na uvolnění příslušných svalů
 - když to nepomůže, budeme hýbat levým palcem v relaxační poloze (obr. 4), viz MS1, strana 18.

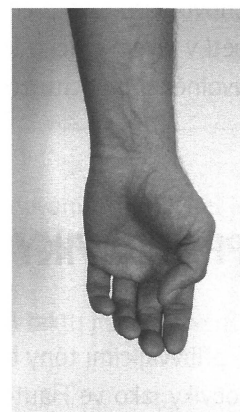
obr. 1

obr. 2

obr. 3

obr. 4

Při provádění tohoto postupu budme trpěliví, žákům obvykle trvá pár týdnů, než se naučí pohybovat jemně a přesně posledním článkem palce. Můžeme vymyslet i příslušné prstové hry, např. rytmický pohyb posledního článku.

V metodické literatuře se vžily nepříliš přesné termíny polo-odkrývání palcového otvoru a půldírka. Na míře pootevření závisí ozev a intonace tónů druhé oktávy, palcový otvor musí být obvykle pootevřen jen velmi málo (viz obrázek v ŽS). Připomínáme nezbytné **ostřihání nehtu levého palce**.

ŽS cvičení 2

Průpravným cvičením věnujme dostatek času. Nejdříve naučíme žáka rozpoznat správnou pozici levého palce při zavření a pootevření palcového otvoru – viz obrázky v ŽS. Teprve pak se pokusíme oba tóny hrát za sebou, zatím velmi pomalu, bez rytmu. Soustředíme se pouze na správné provedení. Doporučujeme zrakovou kontrolu:

- žák bez hraní drží prstoklad $0\ 123\ 45$
 - zkontroluje polohu palce pohledem a zahraje tón e^1
 - uchopí $\text{♩}\ 123\ 45$
 - zkontroluje polohu palce pohledem a zahraje tón e^2 atd.
- V další fázi probíhá změna pozice palce najednou, šipky ve cvičení udávají rytmický impuls, okamžik, kdy dochází k výměně prstokladu.

Šipky označují pohyb palce:

↓ : $0 \rightarrow \text{♩}\ 123\ 45$ (pohyb palce směřuje dolů)

↑ : $\text{♩}\ 123\ 45 \rightarrow 0$ (pohyb palce směřuje nahoru)

ŽS cvičení 3

Nyní již dbáme na rytmus a na rychlost pohybu posledního článku. Pro přiblížení mechanismu lze použít představu „čištění dírký nehtem“.

Znovu varujeme před nebezpečím vzniku nežádoucího napětí v levém palci a levé ruce. Pro připomenutí příjemného uvolněného pocitu zopakujte hru Koťátka (ŽS1, strana 41).

PRSTOCVIKY

8

S přibývajícím tóny by bylo neúnosné uvádět všechny prstocviky jako ve Flautoškolě 1. Žák se bude učit vyhledávat nové spoje tónů v písničkách a skladbách. Doporučujeme založit pracovní notový sešit, do něž si žák bude zapisovat další cvičení, která se objeví v průběhu práce.

Připomeňme význam prstocviků:

- seznámení s novým hmatem

- procvičení nového prstokladu v nejpoužívanějších spo-
jích s důrazem na koordinaci prstů
- kontrola a zopakování základních návyků (postoj, držení
nástroje)

Prstocviky hrajeme

- především z paměti
- s nasazením i legato
- oběma směry (zepředu i zezadu)
- s „nekonečným“ opakováním – mnohonásobná repetice
- bez rytmu i v různých rytmech.

ŽS cvičení 4

Nejfrekventovanější spoj nového tónu $e^2 \leftrightarrow d^2$ ($\text{♩}\ 123\ 45 \leftrightarrow 2$) vyžaduje velkou pozornost. Základním úkolem je naučit žáka všimnout si tvaru a pozice levého palce a nedopustit svírání. Při práci s prstocviky doporučujeme nejdříve vsouvat před tón e^2 a za něj pomlku, během níž žák zkontroluje pozici palce (viz ŽS, cvičení 3). V okamžiku, kdy se palec nedotýká nástroje (zní tón d^2), zůstává připravený ve vzdálenosti asi půl centimetru od flétny. Prstocvik bude tedy nejdříve vypadat takto:

Až později přistoupíme k hraní prstocviků v rytmu. Podobně při nácvičení písničky se vyplatí vkládat zastavení umožňující kontrolu práce levého palce a koordinace prstů:

Pro čistotu spoje $\text{♩}\ 123\ 45 \leftrightarrow 2$ je nejdůležitější koordinace pohybů prstů č. 0 a 3.

ŽS cvičení 5

Žák si do prázdné notové osnovy pod cvičením vypíše prstocvik $e^2 \leftrightarrow e^1$ ($\text{♩}\ 123\ 45 \leftrightarrow 0\ 123\ 45$) a procvičí jej běžným způsobem.

ŽS cvičení 6

Nové spoje:

$a^1 \leftrightarrow e^2$ $0\ 12 \leftrightarrow \text{♩}\ 123\ 45$

$e^2 \leftrightarrow c^2$ $\text{♩}\ 123\ 45 \leftrightarrow 0\ 2$

ŽÍŽALKY

Zahrát v legatu uvedené spoje nového tónu není snadné, určitá benevolence bude nezbytná. Chápejme žížalky jako další možnost procvičení, dbejme zejména na koordinaci pohybu prstů. Přesná představa rytmického impulsu (krátkého okamžiku, v němž **najednou** probíhá prstová výměna) napomáhá zkoordinovat pohybující se prsty. Při práci s žížalkami lze využít i různé rytmy nebo zastavování před a po tónu e².

ZVUKY – ZESILOVÁNÍ A ZESLABOVÁNÍ

Cvičení přímo navazují na stejnojmenný oddíl Flautoškoly 1 (viz MS1, strany 26, 41, 53).

Nejdříve zopakujeme nejdůležitější zásady pro práci s obrazci.

ZÁSADY PRÁCE S GRAFICKÝMI TÓNOVÝMI CVIČENÍMI

Obrazce můžeme hrát

- jen na hlavici
- na kterémkoli tónu, který žák už umí.
- Délka každého obrazce označuje dobu trvání zvuku, výška udává sílu.
- Využíváme různé dynamické hladiny a hledáme, kolik vzduchu daný tón snese.
- Pracujeme s různými rychlostmi, s počítáním i bez počítání.
- Necháváme žáka vymýšlet a malovat podobná cvičení.
- Intonaci nevěnujeme v těchto cvičeních pozornost.
- Podstatná je plynulost zesilování a zeslabování a stabilita rovných úseků.
- Cílem je co nejpřesnější kontrola tvaru zvuků.
- Cvičení by mělo pro děti zůstat hrou.

Můžeme se pokusit využít představivosti žáka a hledat spojitost s reálnými zvuky, např.:

- auto přijíždí – projíždí kolem – mizí v dálce
- letadlo vzlétá – přistává.

Nabízí se možnost různých zvukových hádanek.

ARTIKULAČNÍ MODELY V 3/8 TAKTU

ŽS cvičení 7

3/8 takt by neměl činit žákům potíže, využijme analogii s taktem 3/4. Ve Flautoškolě 2 zapisujeme artikulační slabiky pouze pomocí souhlásek: *TDD = TýDýDý(d)*.

POSTUP 2: NÁCVIK ARTIKULAČNÍCH MODELŮ (OPAKOVÁNÍ)

- Uvedené rytmy a artikulační slabiky zpíváme na jednom tónu (*TýDýDý...*);
 - při zpívání z paměti se žák snáze soustředí na kvalitu provedení.
- Přitom sledujeme a kontrolujeme
 - pozici jazyka v puse (*jede*)
 - rychlost pohybu špičky jazyka (co nejkratší přerušení tónu)
 - stálý proud vzduchu
 - výslovnost.
- Hrajeme na jednom tónu s důrazem na výše uvedené;
 - v ŽS je uveden nový tón e², ale můžeme vyzkoušet libovolné tóny – všimněme si, jak flétna reaguje na artikulaci v různých polohách.
- Hrajeme v melodii;
 - melodie může být velmi prostá – třeba na dvou tónech
 - žák zapíše cvičení do pracovního sešitu.

Při nácviku rytmu a artikulace můžeme použít též

- hru na ozvěnu
- mnohonásobné opakování.

ŽS cvičení 8

V ŽS2 již neuvádíme značky pro ukončování tónů. Učitel je může doplnit, bude-li žák na ukončení jazykem zapomínat.

Zápis jednoduché melodie ve 3/4 a 3/8 taktu jistě přesvědčí žáky o snadnosti nově probrané látky.

ŽS cvičení 9

Texty slouží nejen pro určení charakteru písniček, ale také jako vodítko pro frázování. Zpěv přirozeně navede žáka na zakončování frází:

Nikoli:

V podobných dvoutaktích používáme jinou artikulaci, než jsme byli doposud zvyklí (zatím jsme se učili nasazovat první dobu taktu vždy na *T*). Artikulace *TD* odpovídá jednomu slovu textu (svátek) a napomáhá směřování melodie:

Poslední notu ve frázi hrajeme zkrácenou a vylehčenou.

i

Tato píseň se v Anglii často zpívá při oslavě narozenin nebo připitku na zdraví. Původní text zní v překladu přibližně: Je to skvělý chlapík a všichni ho máme rádi.

ŽS cvičení 10

Skladbička připomíná středověký tanec, jedná se však o pouhé cvičení.

ŽS cvičení 11

Jde o úryvek z dvojhlasého středověkého tanečku. Žák může hrát oba hlasy. Ve druhém hlase procvičí ozvě tónů spodního rejstříku. V této souvislosti připomeňme dříve uvedené tónové cvičení (ŽS1, strana 64).

Žák by měl vystačit s nádechy v pomlčkách. V případě potřeby můžeme doplnit pomocné nádechy podle vzoru:

Pomocný nádech není v ŽS uveden, aby se žák snažil vydržet celou frázi na jeden dech.

Začátek melodie ve změněném rytmu:

Tečkované čtvrtky v závěrech frází je třeba dodržet. Tato místa lze využít k tomu, aby si žák uvědomil dobu trvání not a naučil se přesně dodržovat jejich délku.

Osvědčenou pomůckou je rytmicky počítat raz-dva-tři-PRYČ, přičemž závěrečné slůvko udává přesně okamžik ukončení tónu. Žákům často pomáhá, když se u dlouhých not naučí v duchu si počítat tímto způsobem.

FLÉTNOVÁ ŘEČ

PŘÍPRAVA NA HRANÍ PŘEDTAKTÍ

S flétnovou řečí zacházíme stejně jako v ŽS1. Pracujeme především z paměti, podle sluchu. Uvedené artikulací modely můžeme

- deklamovat
- zpívat
- hrát na hlavici nebo na jednom tón.

Přitom sledujeme

- pozici jazyka v ústech
- výslovnost souhlásek i samohlásek (*TüDü*)
- vyrovnanost dechu
- délku samohlásek
- ukončení posledních tónů ve frázi
- rytmus.

Novinkou je artikulace zdvihových not. Tóny po nádechu mění dříve uvedené artikulací modely, neboť po nádechu vždy nasazujeme *T*. Použití hlásky *D* v podobných situacích by pravděpodobně vedlo k nezřetelnému nasazení. Pro pochopení předtaktí pomáhá několikanásobné opakování úryvku z písničky, při kterém dbáme na rytmickou přesnost napojení předtaktí k poslednímu taktu.

V ŽS se objevuje jen velmi stručné vysvětlení pojmu předznamenání. Připomeňte žákům, že křížek na páté lince platí i v jednočárkované oktávě a že se tento pojem vztahuje i k béčkům (pokud už se s posuvkami setkali v hodinách hudební nauky).